

אביעד שר-שלום

מתכנן ערים ויועץ סביבה, חברת 'תכנון וניהול פרויקטים סביבתיים'

שחזור בתי גידול טבעיים בעיר צפופה

October, 2016 13

גיליון סתיו 2016 / כרך 7 (3) / קיימות עירונית

בקצה

ציטוט

שר-שלום א. 2016. שחזור בתי גידול טבעיים בעיר צפופה. אקולוגיה וסביבה 7(3).
העתק

המגמה העולמית והישראלית של התרחבות השטח הבנוי וציפופו מעמידה בפני מתכננים אתגר גדול בבואם לאפשר נגישות לטבע לאוכלוסייה גדלה והולכת המתגוררת באזורים שבית הגידול הטבעי בהם הוכחד. בשנים האחרונות אפשר לזהות מספר מקרים מעניינים, ומסתמן שהם מעידים על ראשיתה של מגמה תכנונית חדשה, הרואה בשחזור בתי גידול טבעיים חלק בלתי נפרד מפיתוח בר-קיימא.

המיזם הגדול ביותר בעולם של שחזור בית גידול טבעי בעיר הוא נהר צ'ונג-גי (Cheonggyecheon) בסיאול [2]. שישה קילומטרים של הנהר קורו בשנות ה-70 לצורך הקמת כביש מהיר, שנעשה עד מהרה פקוק, מזהם ורועש. בשנת 2000 החליטה עיריית סיאול שבמקום להשקיע מאה מיליון דולר בתחזוקת הכביש יושקעו כמיליארד דולר בסילוקו ובשיקום הנהר. אחרי חמש שנים ופינוי של 680,000 טונות בטון שב הנהר לזרם, ולאורך בית הגידול הטבעי המשוחזר של הגדות נבנה פארק עירוני בשטח של כ-10 קמ"ר (איור 1). תוך שנתיים ירדה רמת זיהום האוויר באזור ב-20%, הטמפרטורה ירדה ב-3.6 מעלות צלזיוס, והעקב הקוריאני (*Buteo japonicus*) שב לקנן במרכז מטרופולין של 25 מיליון תושבים.

איור 1. נהר צ'ונג-גי שבסיאול. שרידי הכביש המהיר (מימין) ולאחר השיקום | צילום: Bcody80, ויקימדיה PD; artjouer street art; פליקר 2.0 BY-NC

איור 1
נהר צ'ונג-גי שבסיאול. שרידי הכביש המהיר (מימין) ולאחר השיקום | צילום: Bcody80, ויקימדיה PD; artjouer street art; פליקר 2.0 BY-NC

חשיבותו הגדולה של פרויקט שיקום הצ'ונג-גי היא בפריצת הדרך המחשבתית ובהשראה לערים אחרות. עשור מאוחר יותר, בוונקובר שבחוף המערבי של קנדה, שחזור בתי גידול טבעיים בלב העיר הוא כמעט מעשה שבשגרה. המוטיבציה העיקרית לשחזור איננה יצירת אזורים חדשים לפנאי ולנופש, אלא "תיקון עולם". הכפר האולימפי של משחקי החורף 2010 בוונקובר נבנה כולו על קרקע מזוהמת ששוקמה [1]. מרכיב מהותי בתכנון היה ביטול מובל ניקו סגור ו"הוצאה לאור" (daylighting) של פלג שזרם באזור לפני שנים רבות. רשות הפארקים העירונית השיבה לנחל החדש דיירים ישנים - זוג בונים. הבונים, כטבעם, לא קיבלו את הנחל שנוצר עבורם כמקום סטטי, ועיצבו אותו מחדש על-ידי בניית סכרים כדי ליצור ברכה שתגן עליהם מטורפים יבשתיים. הסכר שבנו כדי ליצור לעצמם בית גידול חדש, הרס את בית הגידול המוקפד שתכננו האדריכל והאקולוג (איור

2). האירוע הוא דוגמה לאתגרים שמעמיד הטבע המשוחזר לעיר: איך משווים ערכים מנוגדים כמו האיכות האקולוגית והאסתטית של בתי הגידול? עד כמה מותר להתערב לאחר שבית הגידול נמסר לבעליו החדשים?

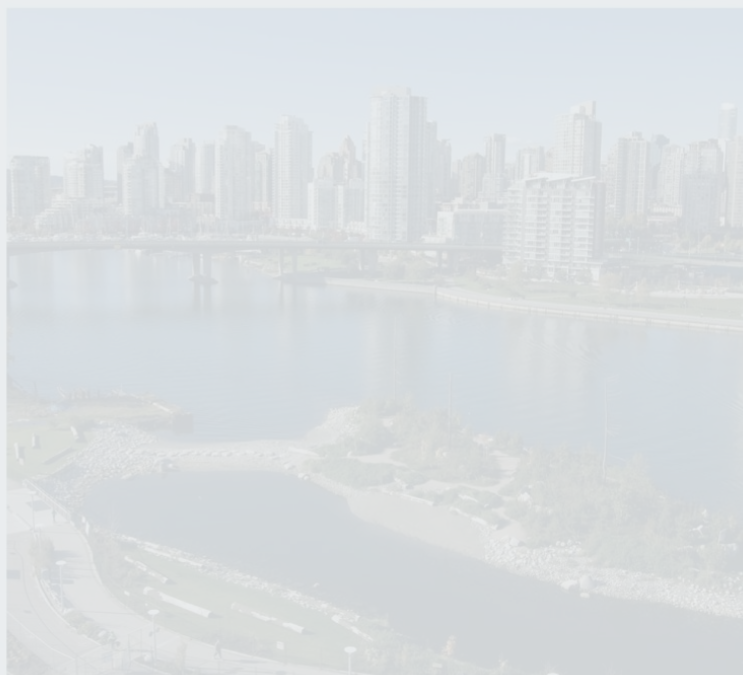
איור 2. נחל שבנה האדם שינה פניו בעקבות פעילות של בונה | צילום: Ruth Hartnup, Patyon Chung, פליקר CC BY 2.0

איור 2 נחל שבנה האדם שינה פניו בעקבות פעילות של בונה | צילום: Ruth Hartnup, Patyon Chung, פליקר, CC BY 2.0

שחזור מפגש הנחל החדש עם מי האוקיינוס הציב אתגר נוסף בפני המתכננים: חזית הים של האזור ששימש במשך עשרות שנים רציף סחורות הייתה בנויה כקיר אנכי שפגע בבית הגידול של הקרית – קרקע המכוסה מים בגאות ונחשפת לאוויר בשפל, ומהווה נדבך חשוב ביותר בחיוניות המערכת הטבעית הן של הים הן של החוף. השיקום כלל בנייה של אי חדש (Habitat Island) מול שפך הנחל, שהיקפו זהה לאורכו של קיר הים שלא ניתן לפרק (איור 3).

הצלחת השחזור הייתה מהירה ובעלת עוצמה רבה מהצפוי. דגים החלו להשריץ בשפך הנחל החדש שמוגן על-ידי האי החדש. סמוך להשלמת שחזור בית הגידול הגיע למקום לוויתן אפור (*Eschrichtius robustus*) במסעו השנתי מחופי מקסיקו לחופי אלסקה בחיפוש אחרי דגיגים. הגעת הלווייתן סיכנה אמנם בעיקר את הלווייתן, אבל בינתיים ביטלה עיריית ונקובר את החיבור של האי לחוף, מחשש שילדים שיעלו לאי הקטן בשעת השפל יילכדו שם לכמה שעות בעת הגאות. האם שחזור הטבע בעיר עלול לקום על יוצרו? איך יוצרים שכנות טובה בין בתי הגידול הטבעיים והאנושיים בעיר כך שלא יסכנו זה את זה?

איור 3
Habitat Island, אי מלאכותי בוונקובר, קנדה | צילום: © Urban Land Institute

ההכרה המתגברת בעובדה שהערים המצטופפות והולכות חייבות לכלול בתי גידול טבעיים איכותיים המשולבים בפיתוח העירוני נראית כשינוי מגמה ולא כאופנה חולפת. האתגרים העומדים בפני שחזור מושכל של בתי גידול טבעיים בעיר צפופה רק מתחילים לבצבץ, והם מחייבים שיתוף פעולה בין אקולוגים, אדריכלי נוף ומתכנני ערים.

מקורות

1. Environment and Climate Change Canada. Vancouver Olympic and Paralympic village – A profile in biodiversity of the surrounding area.
2. Global Restoration Network. Case study detail.